

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/235/>
8. Підсумки восьмої Оглядової конференції договору про нерозповсюдження ядерної зброї і перспективи юридичного оформлення гарантій безпеки Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/290/>
9. 20 лет Будапештскому меморандуму: что на самом деле обещали Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dw.com/ru/20-%D0%BB%D0%B5%D1%8218110701>
10. Почему не был ратифицирован „Будаштский меморандум” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ru/v-rossii/2014/03/01/mezhdunarodnaya-politika/733609-pochemu-ne-byi-ratifikirovan-budapeshtskii-memo>
11. Лоссовский И. К двадцатой годовщине Будапештского меморандума [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kiev.ua/ru/article/mirovye-diskussii/k-dvadcatoy-godovshchine-budapeshtskogo-memoranduma>
12. Гарантии подписантов Будапештского меморандума ничего не стоят – Турчинов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ru/news/127841/>

УДК 327:323

Запорожченко Р. О.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ПРОБЛЕМАТИКА НОВОГО ГЛОБАЛИЗМУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕЙ ДЕРЖАВ СУЧАСНОСТІ

Трансформація глобалізму в умовах існування постіндустріальних суспільств та інформатизації інститутів влади в сучасному світі все більше стикається з опором свого розповсюдження, яким виступають національні ідеї. Унаслідок цього співіснування та взаємодії основних елементів глобалізм не використовуються на всю потужність. Це веде до виникнення антиглобалістських течій, котрі формуються з національних ідей сучасних країн.

Ключові слова: глобалізація, трансформація, національна ідея, суспільство, демократія.

Запорожченко Р.А.

ПРОБЛЕМАТИКА НОВОГО ГЛОБАЛИЗМА В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИДЕЙ ГОСУДАРСТВ СОВРЕМЕННОСТИ

Трансформация глобализма в условиях существования постиндустриальных обществ и информатизации институтов власти в современном мире все больше сталкивается с сопротивлением своего распространения, которым выступают национальные идеи. Вследствие этого сосуществование и взаимодействия основных элементов глобализм не используются на полную мощность. Это приводит к возникновению антиглобалистских течений, которые формируются из национальных идей современных стран.

Ключевые слова: глобализация, трансформация, национальная идея, общество, демократия.

Zaporozhchenko R.

THE ISSUES OF NEW GLOBALISM IN THE TRANSFORMATION OF MODERN STATES' NATIONAL IDEAS

Nowadays the transformation of globalization in terms of the appearance of post-industrial society and information-oriented institutions of power is being faced with the tough resistance to its distribution. This resistance comes from the national ideas. As a result of co-existence and interaction of this basic opposition the advantages of globalism cannot be used fully. This leads to the emergence of antiglobalism movements that utilize the national ideas of modern countries.

Key words: globalization, transformation, national idea, society, democracy.

Уже вкотре світова спільнота, включена в масштабну інтеграцію, переконується в тому, що в глобалізмі – як планетарному явищі, покликаному уніфікувати соціальні інститути і створити спільну систему існування – виникла криза, котра з кожним роком все більше і більше проявляється в різного роду міжнародних „вибухах”. Усе це проявляється в посиленні протистояння між ліберально-демократичним і авторитарним блоками в країнах Африки та Азії, боротьбі за переділ сфер впливу на Близькому Сході і в Східній Європі, „війні” за ресурси та сировину, котра точиться під гаслом „краще ми використаємо чуже, щоб потім вигідно продати своє”. Водночас спостерігаємо монополізацію економіки групою передових країн, котрі входять до так званої G7 і G20, а також їхніми стратегічними партнерами, націоналістичні конфлікти на Близькому Сході та в Африці, що часто виливаються в громадянські війни і встановлення авторитарних військових диктатур, котрі позиціонують себе борцями за незалежність і повстанцями проти „недобросовісних” режимів.

Стаття покликана визначити основні вектори проблематики глобалізму, котрий, охоплюючи сучасні держави, стикається з національними ідеями, політико-економічними напрямками розвитку цих держав. У майбутньому з’ясування цих суперечливих моментів допоможе визначити загальні моменти для розв’язання багатьох проблемних питань.

До проблем глобалізації, а також факторів впливу глобалізму на суспільство і політику зверталися визначні світові вчені, серед яких Е. Валерстайн, М. Хардт, А. Негрі, З. Бауман, А. Коротаєв, Г.-П. Мартин та інші. Слід також відмітити особливий внесок представників харківської політологічної школи, серед яких О.А. Фісун, О.В. Крисенко, М.І. Сазонов.

Але попри усі вищеперераховані причини, ніхто не може заперечувати той факт, що світ поступово стає єдиним за своїм вектором розвитку, завдячуючи, крім низки найважливіших економічних і політичних причин, загальному процесу інформатизації. Єдність і схожість виявляються не в загальному та правовому контексті волевиявлення народами власних стратегій розвитку та існування, а у нав’язуванні шляхів існування та монопольному становищі небагатьох держав у багатьох інститутах суспільства, в політиці та економіці. Причому, окрім цих основних базових речей, на котрих будується модель існування держави як

політичної організації існують ще структури, котрі допомагають в тому чи іншому моделюванні панування та бажанні бути вище за інших. Тобто існує певна класифікація, котра включає в себе п’ять основних елементів, серед яких культура, економіка, політика, армія та релігія.

Релігія – один із ключових і діючих засобів впливу не лише на суспільство, але й на державу в цілому. Спрадавна релігія, виникаючи у певних історичних обставинах і формуючись із увібранням традицій і вірувань місцевого населення, трансформувалась в інструмент влади – як духовної, так і фізичної. Якщо говорити про три найбільші та найпоширеніші світові релігії – буддизм, християнство та іслам, то слід зауважити, що усі вони ставали консолідатором тих регіонів планети, де виникали. Так, іслам створював певну мікроглобальну систему на території Близького та Середнього Сходу, а також Північної і Центрально-Східної Африки, де політичний та економічний розвиток зводився до більш-менш схожого зразка і поєднувався з культурою місцевого населення. Християнство мало вплив на територію Європи передусім, розколовшись спочатку на дві гілки – православ’я і католицизм, пізніше доповнилось ще однією – протестантизмом різного толку (лютеранство, кальвінізм, цвинглізм і т.д.). Пізніше, вже після так званих Великих географічних відкриттів і включення у світову економіку Північної та Південної Америки, християнство поширилося й на ці землі. Буддизм концентрувався на території Далекого Сходу – це передусім Китай та Індія, інші країни півострову Індокитай та Малайського архіпелагу.

Армія – той найважливіший фактор створення глобальних систем існування держав, що проявлялось в існуванні імперій – децентрованих і детериторіалізованих, тобто позбавлених центру і прив’язки до певної території, апаратів управління, які поступово включають весь глобальний простір в свої відкриті і розширені кордони. Імперія управляє змішаними, гібридними ідентичностями, гнучкими ієрархіями і множинними обмінами за допомогою модулювання командних мереж [1, с.12]. Створення імперій, по суті, провокувало існування мікроглобальних систем у регіоні шляхом об’єднання певної кількості народів чи країн в одне політичне утворення із економічним та культурним центром уніфікованої влади. Військова експансія, як прийнято говорити, слугувала таким же

консолідатором, як релігія, об'єднуючи в одне ціле різнопланові політичні чи економічні суб'єкти, котрі пізніше в процесі асиміляції та акультурації ставали „одного зразку” із пануючим режимом. Як приклад можна навести Римську імперію, яка надовго заклала вектори існування та розвитку багатьох країн сучасної Європи, особливо Західної, де культурні зв'язки та політична траскторія буття беруть свій початок від Античності.

Культура сприяє, з одного боку, піднесенню національної культури на міжнародний рівень і її популяризації шляхом поширення здобутків національної матеріальної та духовної культури завдяки новітнім засобам інформатизації, а з іншого – призводить до нав'язування національної культури однієї країни (здебільшого регіонального чи то світового лідера) іншим і, як наслідок відбувається культурна асиміляція або поступовий занепад культури слабшої. При цьому ми вкладаємо в поняття культури певний стиль поведінки і спілкування, яке прийнято в конкретному суспільстві. І, якщо прийняти таку позицію, то в етнографічному сенсі існує явище „культурна єдність/культурна подвійність”, тобто соціум або монокультурний (кожен має одну і ту саму культуру в етнографічній площині), або бікультурний (культура тих, хто при владі, і культура всіх інших) [2]. Розповсюдження літератури та її активний переклад на різні мови світу, показ кінофільмів у кінотеатрах багатьох країн, широке використання Інтернету та глобальний зв'язок різних частин світу є свідченням культурної уніфікації. Важливим фактором якої виступає туризм, який становить значну частку економічних доходів багатьох розвинених країн світу, і тих, що розвиваються, до того ж виступає популяризатором культури і цінностей не лише в регіоні, але й в усьому світі.

Економіка – а точніше, економічна глобалізація – це перебудова та трансформація світового простору в єдину консолідовану зону, де вільно може рухатися капітал, товари, послуги та інформація. Пов'язано це все, передусім, як писали Х.Шуманн і Г.-П. Мартин [3], з науково-технічним розвитком держав і створенням засобів для динамічного зв'язку, створення Інтернет-простору, міжнародним поділом праці, що скорочує „відстань” між економіками різних країн і робить їх мобільними у своєму реагуванні та адаптованими до розвитку в планетарному масштабі. Наступним важливим фактором є так звана

лібералізація економіки, що робить вільним доступ до розповсюдження товарів, а також усуває протекціонізм із власної економіки. Яскравим прикладом початку такої глобалізації слугує політика Англії під назвою „*free trade*”, котра заклала тенденцію створення мікроглобального вільного ринку, вільного пересування товарів і послуг, а також підвалини для швидкого економічного розвитку країни і будування в подальшому сильних інститутів влади для створення свого часу Британської імперії.

Політика – один із найважливіших інструментаріїв глобалізації, що визначає основні тенденції розвитку та існування держав шляхом визначення „сильний/слабкий”. Важливою ознакою тут є те, що політична глобалізація зводить до мінімуму національний суверенітет держави та її роль в регіоні, формуючи чітку вертикальну систему взаємодії між політичними країнами-лідерами та „країнами-аутсайдерами”. Це все відбувається тому, що процес швидкого розвитку економік супроводжується бажанням зберегти стійкі мирні відносини з іншими країнами та вбудуватися в якусь-то єдину систему безпеки й захисту (мається на увазі військово-політичні блоки, такі як НАТО), а це можливо лише за умови делегування цими країнами частини своєї національної влади міжнародним організаціям, котрі і визначають їхній подальший розвиток і роблять залежними від глобального керівництва. ООН, ЄС, ВОТ, АТЕС, МВФ, НАФТА, МАГАТЕ – ось неповний перелік таких організацій, котрі по суті якщо не „узурпували”, то вміло перебрали на себе частину повноважень багатьох держав і зробили їх залежними у своїй політиці, пропагуючи рівність і єдність, законність і розвиток, стабільність та безпеку. Але не можна заперечувати той факт, що політика миру та стабільності в світі все частіше виходить з-під контролю. Проблематика сучасного глобалізму доводить перш за все неспроможність усіх п'ятих елементів глобалізації діяти скоординовано і будувати чіткий вектор існування мікросистем у загальній соціально-економічній, політичній та культурній системі світу.

Унаслідок вищезазначених процесів виникають проблеми, котрі стосуються переділу економічних зон впливу, створення, шляхом військових переворотів, війн або революцій нових квазідержавних утворень, націоналістичних протистоянь в країнах. Але ще більшу загрозу являє собою той невеликий конфлікт, котрий починається в

будь-якій країні, дуже швидко виходить за межі її державного кордону і стає загрозою для регіону, а то і світу. Це все пов'язано, передусім, із ступенем втягненості цієї держави у процес всесвітньої глобалізації. Згадаємо „Арабську весну”. У грудні 2010 року після самоспалення Мохаммеда Буазізі в Тунісі почалися демонстрації, які поступово переросли в акції протесту проти чинного президента країни та політики уряду. І вже через декілька тижнів такі самі події повторилися уже в сусідньому Алжирі. Поступово, за принципом доміно, акції протесту почалися в Лівії, Мавританії, Судані, Єгипті, Сирії, Марокко, Кувейті, Ірані та Лівані. Можна б було назвати це простим збігом обставин, проте не у сучасному глобалізованому світі. І для цього були причини. По-перше, панування однієї релігії – ісламу, котрий запровадив основні моделі існування суспільства і держави, спираючись на традиції та історичні обставини формування політичних утворень в цьому регіоні. По-друге, економічна ситуація, котра розділяла ці країни на два табори: перший – „*decline economy*” – країни, економіка яких перебувала в стагнації і занепаді (як приклад Марокко, Єгипет, Туніс, Алжир, Судан), а другий – „*afloat economy*” – країни, економіка котрих трималася на так званих нафтодоларах і котрі займали пануюче становище в ОПЕК (Організації країн-експортерів нафти, серед яких Ліван, Лівія, Кувейт, ОАЕ, Саудівська Аравія) [4]. По-третє, була сформована жорстка й централізована влада, котра зосереджувалась в руках президента, керуючого країною понад 15-20 років. По-четверте, наявний апарат насильства та терору, котрим можна назвати армію, поліцейські формування, загони територіальної оборони і т.д., на яких, по суті, трималися ці авторитарні режими.

Утім вищезазначені події не набули б глобального масштабу, якби не втрутились в неї глобальні гравці, а саме представники так званої G7, Європейського Союзу та ООН, НАТО. І це, звісно, ситуацію не врегулювало, а навпаки, в деяких випадках лише посилювало, як наприклад, в Лівії, де почалася громадянська війна й зовнішня військово-політична інтервенція, та в Сирії, де вона точиться й досі. І можна навіть стверджувати, що нинішні події в Іраку, де прибічники ІДІЛу будують власне політичне утворення – це яскраве продовження тієї „весни”, яка прогрімала ще чотири роки тому і не згасає. І тут, на нашу думку, саме

релігія стала тим фактором, що як правило сприяє виникненню, розвитку й поширенню непокори та протестів проти існування пануючого режиму. Справді, нерівномірність взаємодії між основними елементами глобалізації, про які говорилося вище, і призводить до виникнення в процесі глобалізації різного роду проблем, які в подальшому можуть слугувати підґрунтям для переростання їх у кризи та, що гірше – війни.

Новий глобалізм, котрий трансформувався в сучасності в умовах інформатизації суспільства, все більше нагадує „дім, який стоїть на краю скелі і от-от впаде”. На одному краї цієї скелі знаходяться елементи глобалізації, тобто політика, релігія, армія, економіка і культура. А на другому – національні ідеї країн, що виступають санацією політичної організації задля її укріплення, а, отже, і самої держави, запобігання посягань на неї міжнародних політико-економічних лідерів з корисливими цілями. *Національна ідея* – це концентрована думка більшості населення певної території (країни), спрямована на спільне благополуччя майбутнє країни, де б реалізувалися головні потреби буття людини та її майбутнього – безпека, мир всередині країни і ззовні, добробут, широкі можливості для самореалізації, набуття достойної освіти та можливість планувати своє життя на довгі роки вперед. Зрозуміло, зазначені можливості мають стосуватися й полікультурних потреб.

Національні ідеї є запобіжником від негативних наслідків надмірної глобалізації, або взагалі проти неї [5]. Яскравим прикладом виявлення таких ідей у державну політику слугує міжнародна організація „Рух Неприєднання”, представники якої вважають пріоритетним завданням неучасть у військово-політичних блоках (приміром НАТО, SEATO, АНЗЮС та інші). Але чи можна розглядати це як протидію глобалізації? Досить складно сказати, бо і в самій організації багато невирішених питань, котрі так чи інакше втягують деякі держави-представниці в міжнародні конфлікти та події. Один табір – *консервативний* – зосереджується на повному невтручанні в справи інших країн, відмові у постійному членстві у військових блоках, формуванні дипломатичної і доступної системи співіснування та створенні позитивного іміджу власної країни. Другий табір – *безвідповідальні порушники* – котрі так чи інакше стають учасниками глобальних конфліктів, а іноді самі їх провокують, співпрацюють з

військово-політичними блоками і є їх стратегічними партнерами, хоча офіційно не є членами цих організацій, часто приєднуються до переможців в геополітичній грі, підтримуючи їхні рішення.

Національна ідея – це не просто мрія, але і чітке уявлення про те, якою повинна бути національна держава, як повинна існувати та яку роль буде відігравати в регіоні і світі. У вирі сучасної глобалізації саме національна ідея стає тим джерелом опору, котрий в деяких регіонах або трансформує глобалізм, або уповільнює його просування. Інтереси багатьох промоутерів глобалізації, а це передусім економічно розвинені держави регіонів, такі як представники G7 і G20, найчастіше зіштовхуються з національними інтересами, власне, як країн, котрі не потрапили до таких „елітних” об’єднань, так і інтереси самих представників вищезазначених груп. Це пов’язано з тим, що, по-перше, країни, що є корегувальниками устрою світу, пропагують власні інтереси, які і стають основою сучасного глобалізму; по-друге, країни, котрі піддаються впливу і є економічно і політично слабкими, намагаються перешкоджати загальній інтеграції їхніх інститутів і систем у загальний простір, а також ведуть певну „партизанську війну” проти цього.

Протидія надмірній глобалізації проявляється у такому. По-перше, створення власного культурного контенту, як-то фільми, музика, література, який складає конкуренцію в національній державі і заміщує поступово продукти глобалізму. Прикладом такого явища можна назвати країни Латинської Америки (Бразилія, Аргентина, Чилі, Мексика, Колумбія). Вони не просто намагаються „бойкотувати” культурну продукцію США, Китаю чи країн ЄС, а створюють власний культурний простір, на якому і розгортається боротьба за інформаційну незалежність, а згодом – за інформаційне панування в регіоні. По-друге, перехід від економіки споживчої до економіки відтворювальної. Це зводиться до того, що країни, котрі не в змозі надати конкурентну продукцію для широкого експорту, дозволяють будувати виробництво на своїй території, розвиваючи таким чином інфраструктуру регіону, причому самі користуються національним виробництвом, якого цілком вистачає для власного вжитку. По-третє, сучасний світ – це глобальний процес інформатизації суспільства, де Інтернет та володіння інформацією відіграють значну роль, приносять

колосальні прибутки власникам капіталу у вигляді інформації. При цьому соціальні мережі стали двигуном подальшого просування глобалізму всередину економічно і культурно вразливих країн Африки, Азії і Латинської Америки. Але знайшовся засіб протидії, котрий являє собою створення власної інформаційної мережі [6], як-то в країнах Азії (Китай, Малайський архіпелаг), Латинської Америки (Аргентини, Бразилії, Мексики). Такі соціальні мережі слугують консолідатором свідомості людей в рамках мікроглобального простору. По-четверте, власне, національна ідея уособлюється в так званих рухах антиглобалістів, котрі, певна річ, є в більшості країн світу, і нещодавній саміт G7 в Німеччині вкотре продемонстрував яскравий приклад існування цих об’єднань та їхню чітку позицію проти сучасної глобалізації.

Таким чином, процес глобалізації зводиться до створення по всьому світу мікроглобальних самовідтворювальних систем, котрі формувалися або продовжують формуватися за допомогою вищезгаданих основних елементів глобалізації – політики, релігії, економіки, культури, армії [7]. Кожен із таких елементів взаємодіє в межах такого мікропростору, але як тільки він виходить за його межі або проникає в інше середовище, то виникає *криза* – нестійка кон’юнктура, у середовищі якої зіштовхуються національні ідеї та основні елементи глобалізму, що породжує в подальшому різного роду військово-політичні та економічні конфлікти. Зрозуміло, що зіткнення таких мікроглобальних систем буде відбиватися на позиції тієї чи іншої держави або груп країн, але рано чи пізно ця криза вийде на загальнопланетарний рівень і буде вважатися проблемою світовою. Саме неспроможність мікроглобальних систем злитися в одне ціле і створити таким чином одне глобальне середовище існування людини, руху капіталів, інформації і товарів, розповсюдження національних культур та створення загальних векторів подальшого розвитку з урахуванням національних пріоритетів усіх держав-членів цього процесу – створює загрозу для справедливого перерозподілу матеріальних благ, світових природних ресурсів та сировини, вільного пересування капіталу та інформації, існування системи полікультури і т.д. Отже, питання проблематики сучасного глобалізму в умовах трансформації національних ідей держав сучасності потребує подальшого вивчення, що полягає у створенні алгоритмів

дослідження, а також реорганізації методологічної бази, в умовах інформатизації суспільства. Подальше дослідження питання взаємодії основних елементів глобалізації в межах мікроглобальних систем, а також уніфікація цих систем допоможе визначити та передбачити подальші можливі соціально-економічні та політичні кризи, міжнародні та

внутрішньодержавні конфлікти. Це також допоможе знайти розв’язання тих нагальних наявних проблем, які ведуть не до повсюдної глобалізації, а до створення моно- чи біполярних систем в загальному контексті існування глобалізованого середовища в сучасній світ-системі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хардт М. Империя / М. Хардт, А. Негри; пер. с англ. под ред. Г.В. Каменской, М.С. Фетисова. – М.: Праксис, 2004. – 440 с.
2. Гелнер А. Нації та націоналізм / А. Гелнер. – К.: Таксон, 2003. – 300 с.
3. Мартин Г.-П., Западня глобалізації: атака на процвітання і демократію / Г.-П Мартин, Х. Шуманн. – М.: Альпіна, 2001. – 335 с.
4. Коротаєв А. В. Египетська революція 2011 г.: структурно-демографічний аналіз [Електронний ресурс] / А. В. Коротаєв, Ю. В. Зинькіна // Клиодинамикс. – 2011. – Режим доступу: http://cliodynamics.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=271&Itemid=1
5. Бауман З. Глобалізація. Последствия для человека и общества / Зигмунд Бауман; пер. с англ. Коробочкиной М.Л., под ред Е.В. Яновской. – М.: Изд-во „Весь Мир”, 2004. – 188с.
6. Порівняльна таблиця медіапростору країн Азії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.digitalbuzzblog.com/infographic-asia-pacific-social-media-statistics-stats-facts/>
7. Грин Л. Соціальна макроеволюція. Генезис и трансформации Мир-Системы / Л. Грин, А. Коротаєв. – М.: Либроком, 2012. – 568 с.

УДК 329 (4)

Гримська М. І.

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМАТИКА ОБ’ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ У ПРОГРАМАХ КРАЙНІХ ПРАВИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Окреслено специфіку ідеологічних засад крайніх правих політичних партій як нової впливової партійної сім’ї в європейських країнах. Розкрито еволюцію їхніх поглядів на євроінтеграцію та розвиток Європейського Союзу. Висвітлено їхнє сучасне ставлення до подальшого зближення європейських країн. Охарактеризовано спроби утворення загальноєвропейського об’єднання крайніх правих політичних партій.

Ключові слова: політичні партії, крайні праві політичні партії, ідеологія, Європейський Союз, євроінтеграція.

Грымская М. И.

ПРОБЛЕМАТИКА ОБЪЕДИНЕННОЙ ЕВРОПЫ В ПРОГРАММАХ КРАЙНИХ ПРАВЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ

Определена специфика идеологических основ крайних правых политических партий как новой влиятельной партийной семьи в европейских странах. Раскрыто эволюцию их взглядов на европейскую интеграцию и развитие Европейского Союза. Освещено их нынешнее отношение к дальнейшему сближению европейских стран. Охарактеризованы попытки образования общеевропейского объединения крайне правых политических партий.

Ключевые слова: политические партии, крайне правые политические партии, идеология, Европейский Союз, европейская интеграция.